

KÖNYVTÁRI LEVELEZŐ / LAP

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hír- és levelezőlapja

MKE vándorgyűlés, Helyismereti Könyvtárosok Szervezete

Tartalom

Műhely

Szellemi műhelyek az egyházi könyvtárakban. Körkép huszonhárom kérdőív alapján
(*Berecz Ágnes*) 3

Napló

Soproni anziksz – a helyismereti könyvtárosok szekciójából
(*Sándor Tibor*) 10

Közhírré tétetik

Élménygyűjtés a nyári szünetben, avagy összefoglaló
az oroszlányi Gárdonyi Géza Városi Könyvtár táborairól
(*Szlezákné Molnár Katalin–Takács Tímea*) 28

e-könyvtár

Digitalizálási tapasztalatok Nyíregyházán
(*Szabó László István*) 15

Szomszédoló

Barangolás a felvidéki Bártfán és környékén
(*Halász Magdolna*) 17

Szemle

Egy hiteles ember
(*Tóth Erzsébet*) 22

Bibliotheca Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis
(Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom)

Szellemi műhelyek az egyházi könyvtárakban Körkép huszonhárom kérdőív alapján

◆ Berez Ágnes

2013 őszén az Egyházi Könyvtárak Egyesülése (EKE) elnöksége úgy határozott, hogy szakmai konferenciát szervez az egyházi könyvtárak XXI. századi szerepéről, körbejárva a különböző elvárásokat, a valós igényeket, a könyvtárak közösségi térként betöltött szerepét és arculatépítő tevékenységüket. A rendezvény a 2013. évi pápai EKE-közgyűlésen elhangzottak nyomán körvonalazódott, ijesztő statisztikai adatok és jó példák egyaránt inspirálták. 2014. március 25-én az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK) került sor a szakmai találkozóra, amelyen nagyszámú világi és egyházi kolléga oszthatta meg egymással nézeteit és helyzetértékelését. Előadásom eredetileg erre az alkalomra készült, de végül, más hangsúlyokkal, a váci EKE-közgyűlésen hangzott el.

Az OSZK-ban rendezett találkozó EKE-tag előadói felkészülésük során egy közös kérdőívet állítottak össze és küldték meg valamennyi, szám szerint 69 EKE-tagkönyvtárnak. Ebből 27 kitöltött kérdőívet kaptunk vissza, ami nem rossz arány (csak éppen számos nagyon fontos egyházi könyvtár is akad a nem válaszolók között). A kérdőív különböző adatokra kérdezett rá a 2000, 2005, 2010–12. évi könyvtári statisztikákból és jelentésekből.

A „szellemi műhely” tárgykörre vonatkozólag az utolsó öt évre visszamenően kértem az éves munkajelentések azon részét, amely az intézmények tudomá-

nyos tevékenységét foglalja össze (könyvkiadás, konferencia és szakmai rendezvény szervezése, munkatársak saját publikációi és kutatásai). Ezt kiegészítették a kérdőív rendezvényekre és látogatói csoportokra vonatkozó mezői. Kértem annak jelzését is, ha a könyvtár nem önállóan, hanem más intézménnyel vagy intézményrészsel szoros együttműködésben valósít meg ilyen jellegű tevékenységet.

A visszaküldött kérdőívek közül 4 egyetlen olyan tevékenységet sem jelölt meg, ami a bármely tágan értelmezett „szellemi műhely” fogalmába sorolható lenne (Debrecen–Nyíregyházi Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár és Könyvtár, Evangélikus Hittudományi Egyetem Könyvtára, Ráth Mátyás Evangélikus Gyűjtemény Könyvtára, Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára). A továbbiakban tehát összesen 23 egyházi könyvtár adatai alapján összesítetek. Az adatszolgáltatók a következők voltak: Árvay Teőreök Sándor Evangélikus Könyvtár (Miskolc), Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium Könyvtára, Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza Monostor Könyvtára (Kismaros), Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium Könyvtára (Csurgó), Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye – Könyvtár (Budapest), Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjtemé-

nyei – Könyvtár (Pápa), Főapátsági Könyvtár (Pannonhalma), Főszékesegyházi Könyvtár (Esztergom), Főszékesegyházi Könyvtár (Kalocsa), Egri Hittudományi Főiskola Könyvtára, Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Evangélikus Országos Könyvtár (Budapest), Gál Ferenc Főiskola Könyvtára (Szeged), Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar – Könyvtár, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Könyvtára, Piarista Központi Könyvtár (Budapest), Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény (Sárospatak), Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára (Budapest), Székesfehérvári Püspöki Könyvtár, Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár, Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára és Teológiai Szakkönyvtár (Debrecen).

A „szellemi műhely” fogalmát a következőképpen határoztam be:

- programszerűen művelt tudományos tevékenység;
- programszerűen művelt kulturális tevékenység (kiállítások, népszerűsítő-ismetterjesztő-turisztikai rendezvények, oktatásban való részvétel);
- spirituális tevékenység (lelki közösség építése).

Ha ezt összevetjük az 1997. évi CXL. (könyvtári) törvényben meghatározott könyvtári alapfeladatokkal, azt találjuk, hogy csupán a kulturális tevékenység tartozik az alapfeladatként meghatározott körbe. (Alapfeladatok: a gyűjtemény folyamatos fejlesztése, feltárása, őrzése és rendelkezésre bocsátása; tájékoztatás az állományról és a szolgáltatásokról; lehe-

tőség biztosítása más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérésére; az oktatásban, képzésben, tudományos kutatásban részt vevők információellátásának biztosítása; kulturális, közösségi, közművelődési rendezvények és egyéb programok szervezése). Az önálló tudományos tevékenységet egyetlen kivételként az Országos Széchényi Könyvtár esetében sorolja a törvény az alapfeladatok közé – sem a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, sem más országos szakkönyvtár nem részesül hasonló jogosultságban. Az nem szorul bővebb kifejtésre, hogy spirituális természetű szolgáltatásról nem ejt szót a könyvtári törvény.

Az egyházi könyvtárak körében közmegegyezés övezi azt a tételt, hogy többet és másként kell (kellene) nyújtani, mint világi társainknak. A tudományos tevékenység és a jobb híján spirituális tevékenységnek nevezett többlet éppen ezt a megkülönböztető aspektust jelzi, különösen a nagyon régi és jelentős régikönyves állománnyal rendelkező könyvtárak esetében. A hagyománynak nagy szerepe van abban, hogy ehhez az érintett könyvtárak ragaszkodnak. Ám sok újonnan alakult egyházi könyvtár – jó példa rá a Sapientia – más utat választott: a kutatók számára fontos szolgáltatások köre és színvonala legyen kiemelkedő és sajátosan jellemző. Ennek szellemében a Sapientia nem végez önálló tudományos tevékenységet, viszont elérhető náluk számos, a kutatáshoz nélkülözhetetlen és más egyházi könyvtárakból hiányzó adatbázis (ATLA, EBSCO stb.), és emellett saját szakdolgozat- és publikációs adatbázist is építenek. Hasonló tendencia figyelhető meg más fel-

sőoktatási egyházi könyvtárban is, nyilván nem véletlenül. A stratégiák tehát eltérőek, de az egyházi könyvtárak általában törekednek arra, hogy valamilyen egyedi többletszolgáltatást kínáljanak.

Tudományos tevékenység az egyházi könyvtárakban

Első közelítésben a tudományos tevékenység fogalmát egyértelműnek vélénk, a kérdőívek tükrében mégsem tűnik annak. Határhelyzetekben keveredik egyrészt a kulturális tevékenység területeivel – például egy igényesebb kiállítás vagy kiadvány megvalósítása, vagy egy konferencia befogadása (amely tudományos ugyan, de nem a könyvtárhoz kötődik). Problémát jelent a régikönyves állományfeltárásban, hogy miközben egy korrekt bibliográfiai leírás elkészítése pusztán alapfeladat lenne, erre egyre kevesebben képesek. Ezért a legképzettebb embereket állítják a feladatra, de akkor már a régikönyves katalógizálások és újrakatalógizálások valamely tudományos tevékenységgel is összekapcsolódnak. Ilyen például a fragmentumok és a kéziratos bejegyzések feldolgozása. A digitalizálás és az állományvédelem járulékosan kapcsolódhat tudományos célokhoz, egyrészt a digitalizálásra kiválasztott (ritka vagy egyedi) dokumentumok köre és hozzáférésük biztosítása révén, a restauráltatások esetében pedig a feltárt töredékdokumentumok válhatnak adott esetben a kutatás tárgyává.

Célszerű feleleveníteni egy közkeletű definíciót: *a tudományos kutatás adott helyen, időben, tudományterületen és vizsgálati szinten az a tervszerűen végzett és az adott vonatkozásban rendelkezésre*

álló, eddigi tudományos ismereteken alapuló emberi tevékenység, amelynek célja új, az eddigi ismeretek rendszeréhez kapcsolódó vagy rövidebb távlatban általános érvényű adat, összefüggés, hatás vagy kölcsönhatás megállapítása, vagy létrehozása (Paczolay Gyula 1970). A definíciót lehetne még tovább árnyalni, a mi szempontunkból az a legfontosabb, hogy a tudományos tevékenység mindenkor egyéni teljesítményen alapszik. Az intézmény hozhat stratégiai döntést arról, hogy tevékenységi körébe veszi-e a kutatást, hogy mekkora szerepet szán ennek az intézmény teljes működését tekintve, hogy milyen mértékben támogatja pénzügyileg. Az eredmény azonban attól függ, hogy milyen minőségű és hatékonyságú kutatót sikerül alkalmazni.

Könyvtáraink esetében a tudományos kutatás elsődlegesen az őrzött anyagra irányul, és az a fő cél, hogy az eredmények az intézmény szellemi rangját, áttételesen az adott felekezeti hírnevét öregbítsék. Az általános vélekedéssel ellentétben az egyházi könyvtárak kisebb hányadában végeznek tudományos munkát: a kérdőívet kitöltő 23 könyvtárból 13 esetben lehet ezt kimutatni (szigorúbb feltételekkel még kisebb lenne a kapott szám). A tudományos tevékenység általánosságban kutatói publikációkat, saját kiadványok megjelentetését, konferenciák rendezését, konferenciákon való előadás tartását jelentik. Részletezve:

A Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium Könyvtára (Curgó) helyzete különleges: iskolai és egyházi könyvtárként kilóg minden rendszerből; állománya révén a muzeális gyűjteménnyel rendelkező történeti könyvtárak közé tartozik. Saját

tudományos kiadványok megjelentetése inkább a múltra volt jellemző, de három saját adatbázisát – Schola Orbis (iskola-történet); Sajtóadatbázis (helytörténet) és Csurgói Hírességek (életrajz) – folyamatosan építi.

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének (Budapest) öt munkatársa publikál rendszeresen tudományos közleményeket, de nem mindannyian dolgoznak a Ráday Gyűjtemény anyagával. Szűkebb értelemben hárman foglalkoznak forrásfeltárással. A gyűjtemény korábban évkönyveket és más köteteket is kiadott, ez a tevékenység 2014-től fog ismét megélni. Négy saját adatbázisa közül három (a régi könyvek és a kéziratok adatbázisa, valamint a modern magyar református prédikációs-kötetek Textuárium-adatbázisa) a Huntéka-rendszerbe integráltan érhető el. Saját kutatási program a XVIII. századi könyvkötések feldolgozása – az ehhez kapcsolódó teljes adatbázis helyben használható. Rendszeresen tartanak kisebb konferenciákat, tanácskozásokat, a felsőoktatás igényeihez kapcsolódó tematikus előadásokat. A digitalizálási tevékenység 2010 óta a Debreceni Egyetemmel egyeztetve történik, azaz a digitalizált dokumentumok tudományos célú közzététele is biztosított.

A Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei (Pápa) kizárólag forráskiadványok megjelentetésével foglalkozik, azzal viszont nagyon intenzíven (2004–2013 között 9 kötetük jelent meg). A forrásközlések a gyűjtemény saját anyagából készülnek, saját munkatársi csapattal, és a puszta adatközlésen túl rendre megszületnek az összegző/értelmező tanulmányok is.

A Pannonhalmi Főapátság hatalmas komplexum, amelyben külön szervezeti egységek foglalkoznak a turizmussal kapcsolatos teendőkkel, a fesztiválszervezéssel és a nagy kiállításokkal; van saját kiadója és a turistaipartól független rendezvényei és konferenciái is. Ebben az esetben különösen nehéz elkülöníteni a Főapátsági Könyvtár saját tevékenységét, hiszen közreműködőként valamilyen szinten érintett mindezekben. Ami mégis sajátosan a Főapátsági Könyvtár tudományos projektje: a kódexek és a teljes fragmentum-gyűjtemény számbavétele és feltárása; valamint az antikvák számbavétele és feltárása. (E munkákról részletes beszámolót adott több alkalommal *Ásványi Ilona* és a munkában részt vevő kutatók.) 2013-ban indult el a *Collectanea Sancti Martini*, a Főapátság Gyűjteményeinek évkönyve, és természetesen ettől függetlenül is számottevő a munkatársak publikációs és előadói aktivitása.

Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár folytatott és folytatna tudományos tevékenységet (elsősorban kiadványokra és konferenciákra összpontosítva), ám épületük 2006 óta tartó folyamatos felújítása miatt ez jelenleg szünetel. Addig is az egyházmegye kiadványaiban működnek közre a munkatársak.

Az Egri Hittudományi Főiskola Könyvtára és az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára konferenciákat szervez és kiadványokat ad közre; Esztergom az MTA Zenetudományi Intézetével alakított ki szoros együttműködést, tekintettel a jelentős egyházzenei forrásanyagra.

Az Evangélikus Országos Könyvtár két munkatársa jelentős tudományos tevékenységet végez, amely nagyrészt kap-

csolódik a könyvtár állományához, részben pedig független attól (vallás-, művelődés- és kultúrtörténeti kutatások). 2012-ben indult el a *Bivio* – a könyvtár saját évkönyve –, továbbá eddig 6 kötet jelent meg az *Evangelikus Gyűjteményi Kiadványok* sorozatában. Egy OTKA-program keretében hosszú időre visszanyúló munka folyik a protestáns énekek kritikai kiadásával (RMKT XVII. század).

A Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár szintén közread kiadványokat és foglalkozik konferenciaszervezéssel, emellett belekezdett jelentős szentképgyűjteménye digitalizálásába és Bibliacímlapok szisztematikus digitalizálásába. Ez a vállalkozás a kutatási lehetőségek új irányát nyithatja meg.

A Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Könyvtára elsősorban konferenciákat szervez, és egy érdekes kezdeményezésről adott számot: 2010-től működik a saját fejlesztésű E-Schola rendszer, amely egy-egy kurzus résztvevői – oktatók és hallgatók – között teremt kommunikációs felületet.

A sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény a múzeummal közösen rendez konferenciákat, és egy munkatárs publikál vallástörténeti közleményeket.

A Székesfehérvári Püspöki Könyvtárban 2010 és 2013 között dolgozott egy régikönyves orientációjú tudományos munkatárs, az ő munkája és néhány megjelent publikációja ígéretes kezdetet jelent, ám távozásával a folyamat elakadt.

A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára és Teológiai Szakkönyvtára (Debrecen) sok tekintetben Pannonhalma esetével rokonítható: a nagykönyvtár elválaszthatatlan a kollégiumtól; a turisztikai, konferenciaszervezé-

si, kiállítási, kiadói stb. tevékenységek elkülönülnek, de össze is fonódnak. Csak a könyvtárra, illetve a könyvtár munkatársaira szűkítve a vizsgálatot: egy tudományos munkatárs az utóbbi öt évben 5 önálló kötetet és 48 közleményt jelentetett meg, további három munkatárs pedig ugyanebben az időszakban 16, 11, illetve 12 publikációt. Ezek mindegyike teológiatörténeti, könyvtörténeti, művelődéstörténeti tárgyú munka. A publikációs tevékenység mellett a munkatársak aktív előadók hazai és külföldi konferenciákon, továbbá részt vesznek az egyetemi oktatómunkában is.

A kapott válaszokból kitűnik, hogy elsősorban a nagyobb intézmények képesek a folyamatos kutatómunka biztosítására – de ez sem törvényszerű. Kevesen említenek együttműködést a hazai egyetemi, akadémiai hálózatokkal, még kevesebben jeleznek külföldi kapcsolatokat. Ennyi adatból azonban nem vonhatunk le általános megállapításokat az egyházi könyvtárakban végzett tudományos munkáról, ahhoz szükséges lenne a teljes körű felmérés.

Kulturális tevékenység az egyházi könyvtárakban

Ez az a terület, amely az utóbbi években látványosan kiterelődött, és a folyamat még nem ért véget. Kulturális tevékenységet csaknem minden egyházi könyvtár végez – gyakorlatilag csak a legkisebb, megfelelő infrastruktúrával nem rendelkező könyvtárak maradnak ki belőle. A 23 egyházi könyvtár közül 18 adott számot kulturális programjairól.

Toronymagasan a saját erőből és saját állományból megvalósított időszak kiál-

lítások rendezése vezeti a listát, ezt mind a 18 könyvtár gyakorolja. Emellett természetesen nagy kiállításokra kölcsönadott dokumentumokról vagy társintézményre bízott kiállításról is beszélhetünk, de ezek nem váltják ki a helyi rendezvényeket. Szembetűnően növekszik az oktatásban vállalt szerep: az alkalmi esetek mellett (könyvtárhasználati óra, egy-egy rendhagyó művelődéstörténeti foglalkozás, vetélkedő stb.) 5 könyvtár programszerű, azaz formális, szerződésben és munkatervben rögzített oktatási tevékenységet is végez. A turizmussal kapcsolatos teendőket csak a legnagyobb, legismertebb egyházi központokban szervezik elkülönítve. Minden más muzeális állománnyal, díszteremmel rendelkező egyházi könyvtárban a csoportok fogadása és a vezetések megtartása a könyvtárosokra hárul. Ugyancsak hagyományos tevékenységnek tekinthető a könyvbemutatók és alkalmi ismeretterjesztő előadások szervezése a könyvtárban.

Újabb keletű jelenség a nagy médiatámogatással szervezett országos fesztiválok, rendezvények elterjedése: Múzeumok Éjszakája, Ünnepi Könyvhét, Ars Sacra Fesztivál, Nyitott Templomok Éjszakája, Régizene Fesztivál, Kulturális Örökség Napjai stb., amelyek mellé egyre több helyi ünnep, helyi kezdeményezés, nyílt nap-rendezvény, műsoros est, koncert sorakozik fel. A könyvtárakkal szemben elvárássá vált, hogy ezekben aktívan közreműködjenek – azaz nemcsak a helyszín biztosításáról van szó, hanem programok szervezéséről és lebonyolításáról. Elmondható, hogy ezek az alkalmak népszerűek, látogatottak; a könyvtárak is örömmel tervezik őket, és

mint említettem, a törvény a könyvtári alapfeladatok közé sorolja megrendezésüket. De a magam részéről elgondolkodtatónak tartom, hogy a kulturális rendezvények elburjánzása nagyon nagy terhet ró a csekély munkatársi gárdával rendelkező egyházi könyvtárakra (aki csinálta, az tudja, hogy mit jelent egy tartalmas Múzeumok Éjszakája-program végigvitele). Nem egy vagy két kivételes alkalomról van már szó, hanem sűrű őszi és tavaszi rendezvénysorozatról, amelyhez további pluszként adódik a könyvtárak saját kulturális programterve (az oktatási tevékenység, a látogatócsoportok fogadása, a több helyen létező olvasóklubok, könyvbemutatók, könyvtári estek). Ez így együtt már komolyan felveti azt a kérdést, hogy hogyan aránylanak egymáshoz a klasszikus könyvtári tevékenységek és az egyéb tevékenységek, és hogy mire essen a fő hangsúly. Eddig még minden intézmény megtalálta a számára optimális mértéket, ám ha a tendencia folytatódik, akkor annak radikális következményei lesznek a könyvtárak működésének egészében.

Spirituális tevékenység az egyházi könyvtárakban

Informális beszélgetések során fel szokott merülni közöttünk, hogy minden egyházi könyvtárnak megvannak a maga lelkigondozottjai, akik rendszerint egy általuk kiválasztott kollégát tüntetnek ki bizalmukkal. Ez persze sehol sem képezi a munkaterv és a jelentések tárgyát, viszont örültem annak, hogy legalább egy esetben sikerült hivatalos példát találnom eme tevékenységre. A Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza Monostor Könyvtá-

ra (Kismaros) kérdőívünkre adott válaszaiból kiderült, hogy miközben tudományos programjukat még csak tervezik – a rendre vonatkozó alaplívek és modern szakirodalom fordítása és közzététele – spirituális programjukat már megvalósították: évente 4 alkalommal szerveznek önismereti kurzust házaspárok számára; karácsony és húsvét előtt ünnepi felkészítő lelkigyakorlatokat rendeznek, továbbá folyamatosan végeznek egyedi lelkigondozást. Mindezt vélhetnénk a

rend missziójából fakadó tevékenységnek, ám a nővérek hangsúlyozták, hogy a könyvtárat eleve a lelkigondozói program szolgálatára szánták: az állománygyarapítást is ez határozza meg, és a könyvtár használata is része a kurzusoknak.

Befejezésül ismételten hangsúlyozom, hogy 23 kérdőív anyaga nem elegendő a teljes kép megalkotására, de ahhoz talán elégséges, hogy elgondolkodjunk szerepünkről és szolgálatunkról. ■

Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára – Múzeumok éjszakája, 2014
(fotó: www.ttre.hu)

A hely intelligenciája, az intelligencia helye — a helyismereti gyűjtemény! – ezzel a, meglehetősen kacifántos, de a Magyar Könyvtárosok Egyesülete negyvenhatodik vándorgyűlésének vezérmotívumához mindenképpen illeszkedő címmel rendezte meg szekcióülését a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete. A telt házat vonzó program sokszínűsége nemcsak a helyismeretnek tudományterületeken átívelő tematikai gazdagságát tükrözte, hanem azt a változatosságot is, amit a helyismereti információforrások látványos megszaporodása mutat a világhálón. Az előadások ugyanis főképp a digitalizálás eredményeit vették számba, elsősorban abból a szempontból, hogy az új elektronikus tartalmak hogyan segíthetik a könyvtárosokat a településre, régióra vonatkozó ismeretek gyűjtésében és közlétezésében, miként hasznosíthatják azokat válaszokat keresve az érdeklődők gyakran igencsak fogas kérdéseire. Hogyan építhetik be abba munkába, amivel a környéken élőket szolgálják a helyi ér-

tékek megismerésében és gondozásában, a lokális kötődés, az összetartozás érzésének megerősítésében.

A nyitóelőadást *Gazda István* tudománytörténész és bibliográfus tartotta *Helytörténet, tudománytörténet, internet. Tájékozódás a digitalizált dokumentumok ködös világában* címmel. Az alcím kritikus hozzáállást sejtetett, és valóban, a helyismereti kutatásokhoz felhasználható elektronikus publikációk számbavétele közben jócskán esett szó a tömeges digitalizálással járó felületességekről, forráskiadási hiányosságokról. A bírálat érintette a hazai könyvdigitalizálás ismert anomáliáit is: az állami források elégte

Gazda István

lenségét, ugyanakkor a rendelkezésre álló pénzeszközök rossz határfokú, összehangolatlan felhasználását, az átfogó programok elakadását. A hangsúly azonban mégiscsak a digitális kiadványok örvendetes megszorodására esett. Gazda István az általa vezetett Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársainak gyűjtésére építve adott nagy ívű áttekintést a teljes műveket közreadó nagyobb hazai és határon túli magyar gyűjteményekről, tudományos intézményi portálokról és elektronikus könyvtárakról, valamint a kereskedelmi forgalomban elérhető elektronikus kiadványokról. Bőséges példatárral szemléltette, miképp szolgálják a nagy nemzetközi projektek, köztük is elsősorban a Google digitalizációs projektje, a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású idegen nyelvű alaplakok internetes megjelenését.

A következő előadást *Toronyi Zsuzsanna* főlevéltáros, a Magyar Zsidó Levéltár igazgatója tartotta *Zsidó családok kutatása köz- és magángyűjteményekben és adatbázisokban* címmel. A témaválasztást nemcsak, sőt nem elsősorban a Holokauszt Emlékév indokolta, hanem a családkutatással kapcsolatos közönségigény érzékelhető növekedése, ami nemcsak a helyismerettel foglalkozó könyvtárosokat számára jelent kihívást, hanem, mint az az előadásból kiderült, a levéltárosokat is attitűdváltásra, új megoldásokra sarkallta. Az élenjáró levéltárak a korábbinál jóval nyitottabb intézményekké váltak, munkatársaiknak pedig a laikus érdeklődők elvárásai, mentális szükségletei iránti empatikus, személyes törődést mutató szolgáltatói hozzáállást kell tanúsítaniuk. Különösen így van ez a felmenők nyomát kereső hazai és külföldi zsi-

Toronyi Zsuzsanna

dó származású látogatók esetében, akik a Holokauszt előtti és utáni családtörödékek közötti híd megteremtésének reményében fordulnak a közgyűjteményekhez. Az ő kiszolgálásukra Családkutató Központ létesült a Magyar Zsidó Levéltárban, iratgyűjteményi adatbázisokat hoztak létre, illetve tettek elérhetővé honlapjukon, látványraktárral, valóságos és virtuális kiállításokkal, tematikus honlapokkal, internetes közösségi megosztó felületekkel hozzák közelebb a szélesebb közönséghez is a hazai zsidóság múltjának dokumentumait. Toronyi Zsuzsanna a speciális forráskezelési sajátosságok bemutatása után számos, a könyvtárosi gyakorlatban is jól hasznosítható internetes eszközzel ismertette meg a hallgatóságot. Lendülettel prezentációja azt is érzékelhetővé tette, hogy a nyilvánvaló különbségek ellenére a közgyűjtemények közötti határvonalak a közönségkapcsolatok terén egyre inkább elmosódnak.

Szünet után a vendéglátó Sopron vezető könyvtárosai vették át a szót. *Horváth Csabának*, a városi könyvtár

Horváth Csaba

igazgatójának előadása a *helyismeret és természettudományok* — valljuk be, méltánytalanul ritkán taglalt — viszonyára irányította rá a figyelmet. A természeti földrajz, a geológia, az őslénytan, növény- és állattan egy tájegység arculatának, történetének fontos összetevői. Az e tárgyakkal foglalkozó múzeumok, tudományos és felsőoktatási intézmények, egyesületek, továbbá a nemzeti parkok kiadványainak, honlapjainak, repozitóriumainak és egyéb adatbázisainak szakszerű bemutatása hozzájárult a helyismeret e fehér foltjának eltüntetéséhez. *Ifjabb Sarkady Sándor*, a Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár főigazgatója *Sopron város történetének kutatását elősegítő inter-*

netes adatbázisok használatába avatta be a közönséget. Főképp azokat a személyes tapasztalatait osztotta meg, amiket a két nagy huszadik századi világgégés pusztításainak helyi szempontból még pontosításra váró részleteinek tisztázása során, a kiaknázásra váró külföldi forrásgyűjteményekkel kapcsolatban szerzett.

A szakmai programot délután baráti találkozóznak meghirdetett, valójában egyesületi közéleti esemény követte. Az élénk eszmecserén világossá vált, hogy a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének a közös értékek megőrzése és fejlesztése érdekében megújulásra van szüksége. Az ebbe az irányba teendő első lépésekről született megegyezés jó esélyeket kínál a sikeres folytatásra. ■

ifj. Sarkady Sándor

Élménygyűjtés a nyári szünetben, avagy összefoglaló az oroszlányi Gárdonyi Géza Városi Könyvtár táborairól

◆ Szlezákné Molnár Katalin–Takács Tímea

Végre itt a nyár! Hol is tölthetné számos gyerek kellemesebben a nyári szünet egy-egy hetét, mint az oroszlányi Gárdonyi Géza Városi Könyvtár által szervezett táborokban. ahol kis „kalandozók”, izgága „sajtkukacok”, történelmi túrázók és „turbócsigák” sokasága hétről hétre új élményeket gyűjtve gazdagítja, teszi tartalmassá a nyári szünet napjait.

Az első héten a Kalandozó tábor kis lakói jó néhány szívet melengető helyre látogattak el: többek között a székesfehérvári vadmadárkórházba, rácsodálkoztak őseink életmódjára a budapesti Mezőgazdasági Múzeumban, majd fantasztikus előadást hallgattak meg a Lepkémúzeumban. Megvizsgálták tavaink élővilágát egy biológus szemével, valamint mini teljesítménytúrát tettek Majkpusztán. Mindezt rengeteg játék és nevetés kíséretében.

A következő hetekben a sajtkukacok és a Turbo tábor résztvevői látogattak el számos érdekes, kalandos helyre. Felfe-

dezték a folyamatosan változó csókakői várat, ahol régészeti feltárás folyik, nagyot játszottak a várréten. Majd következett a budapesti Tarzan Park, ahol szó szerint kis Tarzanként csimpaszkodtak a gyerekek, kötélén, csúszdán, létrán, hintán, várban. Aranyat moshattak és felfrissülhettek a vizes-pancsolós pályán. Ezután a Bakonyban túráztak, felfedezték a mezítlásas parkot. Csodálatos élményben volt részük Etyeken, a Korda Filmparkban, ahol betekintést kaptak a filmkészítés titkaiba és történelmébe. Végül, de nem utolsó sorban, történelmi ismereteiket bővíthették a pákozdi Katonai Emlékparkban, majd sétahajózás keretében megismerkedtek a Velencei-tó nádasainak élővilágával. Természetesen nem maradhatott ki a nyár nagy slágere, a fürdés sem. Sajnos az időjárás nem mindig volt kegyes hozzájuk, így akik nem juthattak el a komáromi WF szabadidőparkba, azokat a Csobbanó uszoda kárpótolta „vizes élménnyel”.

E két tábor után az Eleink nyomán elnevezésű néprajzi tábor következett, ahol az *Egri csillagok* korába tettek időutazást a táborlakók. Megismerkedtek a XVI. század és a százötven éves török uralom történelmével, hagyományokkal, harcászattal, török kultúrával, gasztronómiával, a korabeli öltözködés, művészet, zene egy-egy érdekességével. Kézműveskedtek, íjászkodtak, megismerkedtek a hastánc és az arab zene világával. Ezután

kirándultak Tatára, ahol a vár kapujában török vitézek várták, hogy Gölbasi színe elé vezessék őket, aki katonái segítségével látványos bemutatót a korabeli török fegyverekkel, harcászattal, öltözettel, érdekes történetekkel szórakoztatta a táborozókat s az arra járó kirándulókat.

Július második felében újabb sajtukacok és turbócsigák indultak felfedező útra. A csókakői vár és a strandolás mellett ellátogattak a felújított és bővített veszprémi állatkertbe, ahol kalandpálya, kis zsiráf, barátságos gyűrűsfarkú makik, dzsungelpark, rinocérosz, teve, ecsetfülű disznó, szurikáták, flamingók várták őket. Felejthetetlen élményt nyújtott a Piliscsévi Játékpark, ahol kisvonat, játszótér, favár mellett agyagozás, kürtőskalács-sütés és titokszoba várt a táborlókra. Lajos bácsi látványos és izgalmas bemutatója a fizika tudományának világába – lézershow, ultraibolya fény, plazmagömb, villám, mennydörgés, a mág-

nes és az égnek álló haj – teljesen elvarázsolt kicsit és nagyot. Visegrádra tett, nem rendhagyó kirándulásukon a Mogyoróhegyi Művelődési Ház vendégei voltak a gyerekek, ahol a Fellegvár magasságában, a sípálya alatt ismerkedtek a rét és a vizek élővilágával. Csodálatos környezet, fantasztikus kilátás, ideális időjárás, érdekes előadások és jó hangulat kísérte ezt a napot is.

Hat hét, közel kétszázhusz táborlakó, számos izgalmas helyszín, új barátságok, tengernyi élmény, játék, móka, jókedv. Ezekkel jellemezhetők az elmúlt hetek, és igazolja ezt számtalan visszajelzés szülőktől, táborozóktól egyaránt. A családbarát Borg Warner Turbo Systems nagymértékben segít az ott dolgozók gyermekei tábori költségeinek csökkentésében.

A szervezők jövőre is várják az érdeklődőket, és garantálják az új élményeket, az izgalmas tábori életet. ■

A digitalizálás az informatika egy olyan szegmense, ami újabb dimenziót nyitott meg a könyvtárak számára, hogy megvédhessék az utókor számára a felbecsülhetetlen eszmei értékű dokumentumokat. A kultúra templomai a könyvtárak, számtalan kincset rejtenek, aminek védelme minden jóérzésű ember kötelessége.

Az óriási információrobbanás miatt permanens paradigmaváltások tarkítják az életünket, nehéz követni és megfelelni a XXI. század igényeinek és kihívásainak. A közművelődési intézményekben, könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban sok-sok ember munkálkodik azon, hogy megmentse az idő vasfogától sérült kulturális értékeket. A digitalizálást megelőzi a rendelkezésre álló gyűjtemény alapos vizsgálata, ezt követi az elérendő célok kitűzése, majd a digitalizálásra kerülő dokumentumok kiválasztása, ahol komoly figyelmet kell szentelnünk a szerzői jogoknak, mert ha a digitalizálandó anyag szerzői jogi státusa nem tisztázott, az kellemetlenségeket okozhat. A kiválasztott dokumentum lehet szöveg, hang, kép, film, dia, transzparens, térkép, rajz, hírlap. Célunk az állományvédelem, ami az eredeti dokumentum védelmét, helyettesítését, őrzését, esetleg megosztását hivatott szolgálni, ami azt eredményezi, hogy egyszerre több olvasó fér hozzá a dokumentumhoz. Az adatbázisba rendezett digitalizált anyag tárgyszavas katalógussal kereshetővé tehető.

Gyakran sérülékeny a forrásdokumentum, így különösen figyelni kell arra, hogy ne keletkezzen kár benne a digitalizálás során. Ha a dokumentum nehezen nyitható, használjunk könyvbölcst és állványt a fényképezőgép rögzítésére, ezzel is védhetjük a forrásdokumentum épségét. A magas szintű know how és a megfelelő infrastruktúra a siker kulcsa. Fontos szempont a forrásdokumentum kellő megvilágítása, hiszen ez nagyban befolyásolja a végtermék minőségét. A digitalizált gyűjtemény megőrzése érdekében a megfelelő adathordozó alkalmazása mellett a biztonsági másolat elkészítése is fontos feladat.

A digitális adathordozók karcolódnak, ezért célszerű két-három évente újra biztonsági másolatot készíteni róluk, függetlenül attól, hogy mennyit voltak használva. A hozzájuk tartozó metaadatokat is célszerű újramásoltatni. A digitalizáláshoz használt szoftverek kiválasztása nagyban hozzájárul a biztonságos és gyors munkavégzéshez. A digitalizált dokumentum nevét, azonosítóját minden esetben rögzíteni kell, hogy majd a feldolgozás során a mesteranyag alapján egyértelműen azonosítható legyen. A digitalizálás tervezésekor fontos az intézmények munkájának összehangolása, a párhuzamos digitalizálás elkerülése miatt.

Másfél évtizede kezdődött el könyvtárunkban, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban a digitális gyűjtemény

mény létrehozása. Több tízezer dokumentumot digitalizáltunk ez idő alatt, köztük bakelitlemezeket, állóképeket, mozgóképeket, könyveket, folyóiratokat, kéziratokat, hagyatékot, időszaki kiadványokat, kisnyomtatványokat, hanganyagokat, DVD-eket, diafilmeket, régi szupernyolcas filmeket, magnókazettákat, mikrofilmeket – megmentve az utókor számára a pótolhatatlan helyismereti kincseket. Ez év áprilisáig könyvtárunk több mint hatvan régi helytörténeti könyvet digitalizált és töltött fel a Magyar Nemzeti Digitális Archívumba és tett ezzel közkinccsé, így is reprezentálva a könyvtár kulturális értékeit.

Emellett a Nyíregyházi Televízió ezerkétszáz videoanyagát sikerült megmenteni digitális formában, valamint több száz könyvet, tanulmányt, helytörténeti dokumentumot digitalizáltunk. Több tízezerre tehető azoknak a helyi témával foglalkozó cikkeknek a száma, amiket adatbázisba rendeztünk (JADOX) és hozzáférhetővé tettünk az interneten. Felbecsülhetetlen értéket képvisel a feldolgozott *Kelet-Magyarország*, amit szerencsére már digitális formában kap meg a könyvtár.

Óriási kihívás és nehéz, embert próbáló feladat a digitalizálás, rengeteg háttér munkával – sajtófigyelés, katalogizálás, rekordok létrehozása, tárgyszavazás –, ami nem túl látványos, viszont annál időigényesebb, nem is beszélve a szerkesztésekről, konverziókról, egyéb informatikai utómunkákról. A megfelelő környezet kialakítása, a szükséges hardverek és szoftverek beszerzése fontos és előre tervezhető költség. A megfelelő szkennerek, a videokártya és az alaplap utasításkészlete, az operációs rendszer és az ah-

hoz igazodó felhasználói programok rossz kiválasztása megkeserítheti az életünket. A feldolgozás során se feledkezünk el az állományvédelemről, a fényviszonyok és a páratartalom optimális megválasztásával óvjuk meg a régi dokumentumokat a további állapotromlástól. Ha a szkennelés sok időt vesz igénybe, érdemes megfontolni hálózaton működő OCR-programcsomag beszerzését. Az optikai karakterfelismerők hibáinak javítási munkái sok ráfordított időt és energiát követelnek. Sérülékeny, nagy értékű dokumentum mozgatása helyett inkább a digitalizáló eszközök helyszínre szállítását válasszuk. A megfelelő OCR-program kiválasztásánál az ingyenes próba-verziók segíthetnek. OCR-t a vásárolt szkennerekhez is adnak, de a professzionális szoftvereket külön érdemes megvenni. Minden karakterfelismerő hibázik, de nem mindegy, mekkora százalékban. A szöveget PDF-be, a képet TIFF-be érdemes elmenteni.

A könyvtárunkban digitalizált e-dokumentumok weblapunkról elérhetőek, illetve könyvtárunkban hozzáférhetőek. Ezek a dokumentumok nem csak a helyismeret számára értékesek, többnyire az egyetemes kultúra pótolhatatlan, gyakran egyetlen példányai is. ■

Barangolás a felvidéki Bártfán és környékén

❖ Halász Magdolna

A Sárospataki Irodalmi Olvasókör elnöksége június végén egynapos kirándulást szervezett a Felvidékre. A tervezett programunkban Bártfa és környéke kultúrtörténeti értékeinek megismerése szerepelt.

Kis csoportunkkal kora reggel indultunk el a Sárospatak–Terebes–Varannó útvonalon. A Varannóhoz csatolt Csemernyén felkerestük a hagymakupolás Mária mennybemenetele görög katolikus

templomot, éppen istentiszteletet tartottak. Megcsodáltuk a felújított templombelsőt, az ikonosztázt, a szentélyt, és indultunk tovább. Az Észak-keleti Kárpátok hegyvonulatának egyik magaslatán Csicsva várának romjait fedeztük fel. A XVII. és a XVIII. században a Zemplén megyei közgyűlések színhelye volt ez. A források szerint, ha a képviselő beszámolójában, hozzászólásában nagyot lódított, be kellett írnia a „csicsvai könyvbe”. Ez a dokumentum *Csittvári Krónika* néven vált ismertté, és a Barkóczy-család tulajdonába került. A híres dokumentum Jókai Mór *És még-*

is mozog a föld című regényében és Szirmay Antal irodalmi anekdotákból összeállított gyűjteményében is szerepel.

Hamarosan megérkeztünk a Bártfától délnyugatra fekvő, rendezett kis hegyi faluba, Hervartóra. Az UNESCO világörökségi listáján szereplő pici római katolikus fatemplom a Felvidék egyik legrégebbi és legértékesebb gótikus műemléke. A magyar nyelvű részletes tájékoztatóból megtudhattuk, a XV. század második felében épült vörösfenyőből, zsindeyes tetőzettel, a szentély, a hajó, a torony és a sekrestye mellett előtermet alakítottak ki az ún. „bűnös” asszonyoknak is. A templomot a XVII. században és az 1970-es években felújították, a különleges művészeti értékeket restaurálták. Az I. világháború előtt a főoltár két gótikus oltárszárnyát, egy kis szárnyas

oltárt és a szekrényes típusú szentségházat a budapesti Nemzeti Múzeumba szállították, a bártfai Sárosi Múzeumban is letétben őriznek egy kis szárnyas oltárt. Csodálatos és felbecsülhetetlen érték a templombelső gótikus és reneszánsz ornamentikája, a bibliai témájú falfestmények: a Kálvária, Keresztelő Szent János, Szent Pál apostol, Ádám és Éva, az okos és az ostoba szüzek, Szent György párba a sárkánnyal. Több száz éves a két gótikus oltár táblaképe, az Utolsó vacsora és a Kálvária, a Krisztus a kereszten és a Szent György fametszet, Szent Sebestyén és Fábían fából készült szobra, a rokokó Szentségház és a gyertyatartók is.

Ezután Bártfa következett. A Tapolyparti várost a XII. században a lengyel ciszterci szerzetesek alapították. A település neve első részét a bárd főnévből eredeztetik, a fa utótagként itt erdőt jelent (egy ember által egy nap alatt bárddal kivágott erdő rész). A tatárjárás után német bevándorlók telepedtek ide, és a település Nagy Lajostól szabad királyi városi rangot kapott. Később tárnoki városként élénk és hatékony kereskedelmi kapcsolatban álltak a lengyelekkel. A XV. században itt rendezték meg a középkori misztériumjátékokat, híres volt a nyomdájuk és a nyomdatermékeik is. A XVI. században a polgárság áttért az evangélikus hitre, Bártfa volt az első protestáns zsinat színhelye. Színvonalas iskolát alapítottak, amely később híres humanista gimnáziumként működött. A bártfai városzövetség is keresettek voltak.

Megérkezésünk után felkerestük a történelmi város hangulatos központját, amely az UNESCO világörökségi listáján is szerepel. Megcsodáltuk a biztos védelmet nyújtó középkori városfalat a kör

alakú bástyákkal, a négyszög alakú főteret övező gótikus, reneszánsz, barokk egyemeletes polgári házak sorát, szétnézünk a vásári forgatagban, beültünk egy hangulatos kávéházba, aztán a környék legszebb háromhajós gótikus templomának értékeit csodálhattuk meg. A Szent Egyed-templom a XV. században épült a Felvidék híres építész, Kassai István vezetésével, és az aranyművesek védőszentjéről nevezték el. A templom 1878-ban leégett, 1899-ben Steindl Imre tervei szerint állították helyre. Különleges a monumentális, neogótikus főoltár, megcsodáltuk a tíz szárnyas oltár szobrait, festményeit, amelyek közül az Úr születése oltár a legértékesebb. A keresztelőmedence gótikus, gyönyörűek a reneszánsz padsorok. 2001-ben II. János Pál pápa a tükörbazilika címet adományozta a templomnak.

Sétánk során felkerestük a tér közepén álló, gótikus régi városháza épületét. Megcsodáltuk a faragott reneszánsz lépcsőfeljárót és a díszes tetőzetét. Itt működik a Sárosi Múzeum, ahol megnézhattuk a szabad királyi város emlékeit és az egyháztörténelmi kiállítás anyagát. A nagyon gazdag történelmi anyag bemutatja a település kézműveseinek, céheinek tárgyi eszközeit, a középkori közigazgatással

városigazgatással, kultúrával, oktatással kapcsolatos dokumentumokat, a helyi nyomdában készült páratlan kiadványokat, és egy 1453-ból származó „pecsételőt”. A kazettás tanácsteremben megcsodáltuk az aranyművesek által készített művészi kelyheket, tanulmányoztuk a helyi képviselők velencei üvegből készült poharakba vésett nevét, a gótikus kisplasztikákat. Nagy örömmel fedeztük fel a II. Rákóczi Ferenc fejedelemről készült különleges olajfestményt, Lengyel-Reiffuss Ede kassai művésztanár alkotását.

Rövid séta, vásárlás után indultunk a közeli Bártfafürdőre. A híres fürdőhellyel kapcsolatos első írásos emlék 1247-ből való, ekkor Borkút volt a neve. A XV. században kezdték el a légúti, keringési, emésztőrendszeri megbetegedések, a fizikai és a szellemi erőnlét rendszeres gyógyításához használni. Az „egészség és pihenés oázisát” híres személyiségek a gyógyulás reményében vették igénybe. Megérkezésünk során sétát tettünk a szállodasoron, ahol emléktáblával jelölték meg Mária Lujza, Napóleon felesége, I. Sándor orosz cár, Erzsébet királyné, I. Ferenc József felesége és más híres személyiségek itt tartózkodásának helyét. Felkerestük Erzsébet királyné (Sisi) szobrát. Az 1903. augusztus 16-án

ünnepélyes körülmények között felavatott, gyönyörű képzőművészeti alkotást Donáth Gyula álmodta meg, ülő helyzetben ábrázolja a szépségéről híres császárnét, akit néhány hétig gyógykezelték Bártfafürdőn. A szobor mögött látható a szálloda épülete, a bejáratnál szlovák és magyar nyelvű (néhány helyesírási hibával tarkított) emléktáblával jelölték meg a császárné szálláshelyét. A fantasztikus természeti környezetben sétálva benézünk a felújított, modern kistemplomba, a források szerint Erzsébet királyné napon-ta betért ide. Megtaláltuk a különleges környezetben kialakított, képzőművészeti alkotással díszített, modern ivókutát, ittunk a három csapból folyó híres gyógyvízből, majd kora délután indultunk Zboróra.

A hangulatos kistelepülés, a Rákócziak egyik kedvenc fészke, közel a lengyel határhoz, különösen szép környezetben, a Kamenica-patak mellett található. Nevét a szláv Zbor személynévből eredeztetik. A hagyomány szerint IV. Béla adományozta Makó nevű hívének, aki a tatárjárás után várat építtetett ide. A másik feltételezés szerint az erődöt 1270 körül építették, Makovica néven először Nagy Lajos királynak az 1347-ben kelt oklevelében szerepel. A telepü-

lést Zboró néven az 1355-ben írt okiratában említi. A történelem során több tulajdonosa volt: Ónodi Czudar Péter, a Rozgonyiak, Tarczayak, Szapolyai János stb. 1542-ben Serédy Gáspár a háborúban nyújtott szolgálataért, II. Ferdinánd ajándékként kapta meg a zborói várat, majd a településen egy reneszánsz kastélyt is épített. 1548-ban olasz mesterekkel erősítette meg a várat, felépült a reneszánsz palota, a lakó- és a gazdasági épületekkel együtt. 1601-ben az erődítményt II. Rákóczi György vásárolta meg tizenhatezer aranyért.

Mikszáth Kálmán a *Magyarország lovagvárai* című kötetében elmeséli, milyen furfanggal ajánlotta Serédy Gáspár Rákóczi fejedelemnek a valójában nem eladásra szánt Makovica várát. 1666. március 1-jén a vár kápolnájában magas rangú vendégek jelenlétében tartották meg I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona esküvői szertartását. Az ifjú párt Szelep-

csényi György esztergomi érsek adta össze. A lakoma után Munkácsra utaztak, hogy I. Rákóczi Ferenc bemutathassa a feleségét az édesanyjának, Báthori Zsófiának, ugyanis a nagyasszony nem vett részt az esküvőn. 1684-ben Zrínyi Ilona hősiiesen védte ezt a várat is, de a császáriak elfoglalták, majd lerombolták.

Sétánk során jól láthattuk, de nem kerestük fel a település melletti négyszázötven méter magas hegyen az erődítmény romjait. A magyar nyelvű tájékoztatóból megtudtuk, hol volt a Rákóczi Pál terve alapján, 1625-ben épült reneszánsz, két-tornyú kastély. A vár lerombolása után a Rákóczi-birtok központjaként is működött. Itt tartózkodott II. Rákóczi György, Báthori Zsófia és a család többi tagja is. Később Rákóczi Julianna hozományaként az Aspremont-család tulajdonába került. Az 1800-as évek végén a kastélyban nagy kárt okozott a tűzvész, 1914-ben a háború ágyútüzei tovább rombolták

az állagát, és 1950-ben teljesen lebontották. A kúria környékét száz hársfa ékesítette, ezt II. Rákóczy György levelezésében is megörökítette: „Datum Zboroviae sub centum tiliis”, azaz kelt Zborón, a száz hárs alatt.

A kastély mellett álló reneszánsz, háromhajós, kéttornyú Szent Zsófia-templomot 1640-ben Báthori Zsófia építtette. Az északi oldalon egy folyosó kötötte össze az udvarházzal. A templomnak drága berendezése volt. Az egyik tornyán toronyóra és két harang volt, az 1630-ból származó egyik harangot a vár kápolnájából hozták ide. A templom kriptájában Rákóczi Julianna férje, Aspremont gróf hozzátartozói nyugszanak. A kastélyhoz hasonlóan többször megsérült, jelenleg restaurálási munkálatok folynak az épületen. Építészetileg hasonlít a kassai jezsuita-premontrei templomhoz, hiszen az adományozó Báthori Zsófia volt. I. Rákóczi Ferenc fejedelem 1676-ban fiata-

lon meghalt Zborón, és a végső nyugalma helye édesanyjával, Báthori Zsófiával együtt a kassai templom kriptájába.

Sétánk során a kis falu parkjában felfedeztünk néhány új telepítésű hársfát. Felkerestük a Seredy-kastély helyét is. A magyar nyelvű tájékoztató szerint az udvarház később az Erdődy, majd a Cleary-Aldringer család tulajdonába került. 1907-ben az erdőgazdaságé lett, aztán leégett. A kastély megmaradt részében folyamatban van a helyreállítás. Az előtte lévő gondozott park bejáratánál Rákóczi László és leánya, a költő Rákóczi Erzsébet fából faragott szobra látható. Zboró szülöttei: Rákóczi Erzsébet költő (Rákóczi László leánya), Wagner Károly jezsuita szerzetes, történész, műfordító, egyetemi tanár, Rabbi Jesaja Steiner, a későbbi bodrogkeresztúri csodabíró és Hegyi Barnabás operatőr.

A kora esti órákban élményekben gazdagon, kissé fáradtan érkeztünk haza. ■

Jelen tanulmánykötet gyarapítja azon tudományos vizsgálódásoknak a sorát, amelyek Eötvös József vallásosságát és egyházpolitikai programját elemzik. Ennek az összeállításnak érdeme, hogy újabb adalékokkal árnyalja Eötvös és Széchenyi kapcsolattörténetét, valamint szintézist nyújt számunkra az Eötvös vallásosságával foglalkozó kutatásokról. A kötetben megjelent tanulmányok jeles szakemberek előadásainak szerkesztett változatai, amelyek 2013. szeptember 27-én hangzottak el az *Eötvös József hite* címmel rendezett tudományos konferencián. A rendezvény átfogó képet nyújtott arról, hogy milyen korban, milyen családi, egyházi, politikai körülmények befolyásolták Eötvös hitét.

A kötet néhány tanulmánya elgondolkodtató kérdésre keresi a választ: Eötvös keresztény, magyar arisztokrataként hogyan tudta evangelizálni a korabeli politika világát. A tanulmányok tartalmi szempontból nézve harmonikusan illeszkednek egymáshoz, ami átgondolt és alapos szerkesztői munkát tükröz. Az egyes témák iránt érdeklődő olvasók további releváns szakirodalomhoz juthatnak, amennyiben nyomon követik a tanulmányok gazdag szakirodalmi hivatkozásait. A lábjegyzetekben szereplő kiegészítő megjegyzések szintén elősegítik a tárgyalt történelmi időszak megértését.

A kötet tanulmányozása után Eötvös-ről egy rendkívül szimpatikus ember képe alakult ki bennem, aki nyitottan szem-

lélte a körülötte lévő világot és megtalálta a helyes mértéket tudás és cselekvés terén mind politikusként, mind íróként és családapaként. Kiemelem Eötvössel kapcsolatban, hogy számára az olvasás, azaz az elme pallérozása nagyon fontos szabadidős tevékenységnek bizonyulhatott, ami műveltségében, elméleti felkészültségében nyilvánult meg erőteljesen. Nem az anyagiakat részesítette előnyben, hanem intellektuális szinten élt igazi főúrként családjával együtt, ami napjainkban is megszívlelendő tanulság az igazi értékeket keresve. Ebből következően a megfelelő elméleti háttér elsajátítása segítette őt országgyűlési beszédei írásában és sajtóeszmérendszere kidolgozásában. Ezáltal pedig méltó ellenfelévé vált a XIX. századi magyar katolikus elitnek a parlamenti viták során. Gazdag könyvgyűjteményében számos Biblia-fordítás áll rendelkezésére, olvasmányélményein keresztül mérvadó ókori és korabeli gondolkodók hatottak rá államelméleti műveikkel. Mindezek könyvszeretetét és a műveltséghez, tudáshoz való ragaszkodását jelentik számunkra. Az elmondottakhoz még hozzáadódik politikai szerepvállalása is, hiszen kultuszminiszterként

Benkő Ágota, Vértesaljai László (szerk., 2014): *Eötvös hite, Egy hiteles ember közéleti hatékonysága* (Agóra: Jezsuita könyvek, 18.), Budapest, JTMR Faludi Ferenc Akadémia, 223 p.

folyamatosan azért harcolt, hogy a művelt emberfők sokaságát növelje hazánkban, Széchenyi Istvánhoz hasonlóan.

A továbbiakban kitérek az egyes tanulmányok tartalmára és sajátosságaira.

Czeininger Tamás A családból hozott hit fontossága báró Eötvös József életében című tanulmányában áttekinti a Mohács utáni főnemesség politikai tevékenységét és rekatolizációját a XVII. századtól kezdődően. A szerző részletesen ismerteti Eötvös családfáját, melynek tagjai közül sokan az „Isten – Király – Haza” eszmeiséget vallották. Mély katolicizmusát Eötvös édesanyjától és anyai nagyapjától kapta. Édesapja liberálisan nevelte őt, ahogyan az bevált szokás volt az akkori főnemesi körökben. Ez nem fakadhatott másból az apa részéről, mint szeretetből és bizalomból, ami a hitből táplálkozott.

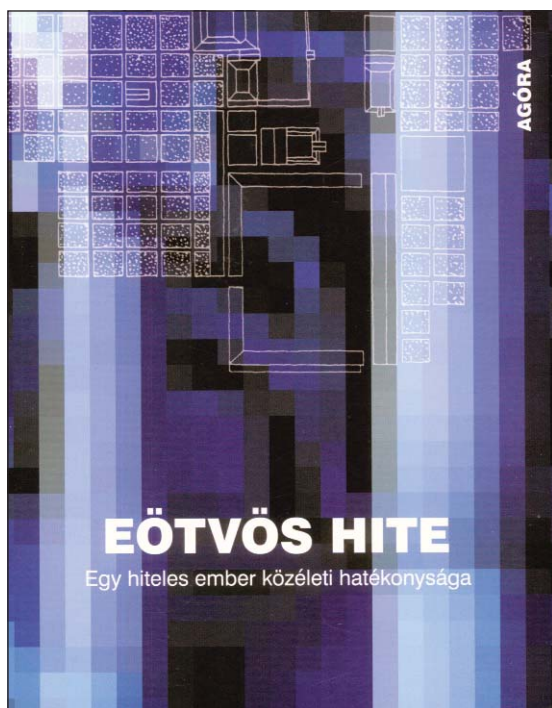
Bényei Miklós Eötvös József és a Biblia című tanulmányában azt a feltevést vizsgálja, hogy Eötvös József báró kiterjedtebb és elmélyültebb biblikus műveltséggel rendelkezett, mint a korabeli magyar arisztokraták átlaga. A tanulmány szerzője érdekes információkat oszt meg velünk Eötvös és a Szentírás viszonyáról. Eötvös az ó- és újszövetségi könyveket történeti forrásoknak tekintette. Számos tanulmányában, cikkében szívesen idézte, emlegette azokat. A Biblia tanításai jelen voltak Eötvös egész életében, és azok hatottak közvetlenül munkásságára, eszmevilágára. Ezenkívül a Szentírás pontos erkölcsi iránytűt jelentett számára a korabeli politikai közéletben is.

Bartusz-Dobosi László Báró Eötvös József katolicizmusa című tanulmányában bizonyítja, hogy Eötvös nemcsak a kereszténységhez, hanem egyházához,

a katolikus egyházhoz is hű maradt egész életében. Véleménye szerint Eötvös mintaképét testesítette meg annak a magyar liberális politikusnak, aki a politikai közéletben a liberális államfelfogás minden elvét érvényesítette, ugyanakkor csupán a magánélet keretei között élte meg hívő katolikus voltát. Eötvös elveiből sohasem engedett, de emiatt másokat a saját meggyőződésükben soha nem bántott volna. S ez az, amit vallásosságában félreértve, netán félremagyarázva, liberalizmusnak mondanak.

Devescovi Balázs: A hit megjelenései Eötvös József szépprózai munkáiban. A szerző számba veszi a hit, a vallásosság meghatározó szerepét Eötvös prózai műveiben. Eötvösnek ifjú korában tett vállalása, a keresztény eszmék történetének kiadása, végigkísérte egész életét, de nagy erőfeszítései ellenére sem valósulhatott meg. Megállapítható, hogy Eötvös szépirodalmi művei között egyfajta összekötő kapocs volt erős hite. Népies elbeszéléseiben keresztény erkölcsi tanításokat fogalmazott meg, hogy nemesítse népe lelkét.

Szilágyi Márton: Gondviselés és történelem: a Magyarország 1514-ben világhéjéről. A szerző elemzi Eötvös József első regényének, *A karthauzinak* jelentőségét, amely egyben megalapozta a regényírói művészetéről kialakult képet is. Részletes adatokat találunk ennek a regénynek a példányszámáról és olvasóközönségéről. A karthauzi szemléletéhez közel áll Eötvös harmadik regénye, melynek címe: *Magyarország 1514-ben*. Mindkét regényében Eötvöst a történelem és az egyén kapcsolata foglalkoztatta, azaz arra kereste a választ, hogy történelem kiszámíthatatlan erő-e vagy felfe-

dezhető benne valamiféle értelem. Eötvös keresztény szemléletének ad hangot mindkét regényében, és hangsúlyozza a történelemben megmutatkozó isteni akarat kétségbenvonhatatlanságát az általa feltett kérdésre.

Velkey Ferenc: Tisztelt Ellenem – Kedves Barátom: Eötvös és Széchenyi reformkori kapcsolata I. (A kezdetek a gróf látószögében). Tanulságos, részletes tanulmány, amely adalékokat közöl Széchenyi és Eötvös kapcsolatának természetéről, változásáról. A szerző pótolja a Széchenyi-biográfiákból hiányzó Eötvös-képet, mégpedig Széchenyi felől fordulva Eötvöshöz. Érdekes részleteket tár fel a szerző Széchenyi és Eötvös kapcsolattörténetéről a rendelkezésre álló források alapján (főként Széchenyi kézzel írott, cenzúrázott Naplója alapján). Széchenyinek egyrészt kritikus volt a véleménye Eötvös Ignácról, aki aktívan részt vett az 1831 nyarán kitört koleralázadás leverésében. Másrészt úgy tekintett az Eötvös családra, mint azokra az országbárókra, akik elszegényedtek és

ezért a hatalom kiszolgálói lettek. A tanulmány szerzője pontosítja az Eötvös-irodalmat a kaszinótagság kérdésében.

Zlinszki János: Eötvös József, a kultuszminiszter. Széchenyi István törekvését szem előtt tartva Eötvös József a magyar nemzet felemelkedését sürgető feladatnak tekintette az akkori viszonyok között. 1868-ban született, népiskolai közoktatásról szóló törvényében számos előremutató, európai viszonylatban is korszerű elgondolását fogalmazta meg. Ezek közül néhányat kiemel a szerző a törvény szövegéből, továbbá megfigyelhető a tervezetben, hogy Eötvös elképzelései főként a hatékonyság elérésére irányultak a magyar közművelődés területén.

Kormos József: Tudás és cselekvés: Eötvös József társadalomfilozófiájáról a vallással kapcsolatos intézkedések alapján. A szerző áttekinti azokat a vallással kapcsolatos törvényeket, amelyeket Eötvös József miniszteri tevékenysége során elfogadtak. Bepillantást nyerünk Eötvös elméleti tudásába, abba, hogy milyen hatások érték őt olvasmányain keresztül, amelyek később képessé tették arra, hogy megalkothassa társadalomfilozófiai elméletét. Eötvös rendkívül művelt politikusként és hívő keresztényként nevezetesen három főbb eszme megvalósítására

törekedett a gyakorlatban, melyek a következők voltak: szabadság, egyenlőség és testvériség.

Gángó Gábor: Eötvös József tudományfelfogása. Gondolatébresztő tanulmány, amely Eötvös természettudományokról vallott nézeteit foglalja össze hitének relációjában. Eötvös nézeteit alapvetően politikusként fejtette ki, és mellőzte a tudományos érvelést *Gondolatok* című művében. Bizalmatlansággal szemlélte a tudományos felfedezéseket, amelyeknek nyugtalanító társadalmi következményeire hívta fel a figyelmet, s ezért művében a természet-megismerés Newton felállította határainak áthághatatlansága mellett szállt síkra.

Fazekas Csaba: Eötvös József országgyűlési beszédei a vegyes házasságok ügyéről a reformkorban. A szerző bemutatja a magyar liberalizmus egyházpolitikai programját az 1830-as évek végén. Jeles képviselője e program megvalósításának Eötvös József, aki országgyűlési felszólalásaiban kifejtette liberális nézeteit a vegyes házasságokról és a reverzális megszüntetéséről. A később megjelent nő vallással kapcsolatos törvényekben Eötvös alapelveként érvényesítette az egyházi felekezetek egyenrangúságát, és leszögezte, hogy azok azonos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek. A szerző megállapítja, hogy Eötvös tevékenysége nagy hatással volt a korabeli egyházpolitikára, mivel a politikusok az 1890-es években is gyakran hivatkoztak rá a parlamenti viták során.

Összességében a megjelent tanulmánykötetet jó szívvel ajánlom mindazok figyelmébe, akik érdeklődnek e nagyszerű író és politikus hittel kapcsolatos nézetei iránt. ■

Augusztusi
lapszámunk szerzői

Berecz Ágnes
Dunamelléki Református
Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
Budapest

Halász Magdolna
Sárospataki Irodalmi Olvasókör
Sárospatak

Sándor Tibor
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Budapest

Szabó László István
Móricz Zsigmond Megyei és Városi
Könyvtár
Nyíregyháza

Szlezákné Molnár Katalin
Gárdonyi Géza Városi Könyvtár
Oroszlány

Takács Tímea
Gárdonyi Géza Városi Könyvtár
Oroszlány

Tóth Erzsébet
Debreceni Egyetem
Debrecen

A Vármező Galéria tisztelettel meghívja Önt és családját, barátait

Gondi Magdi
festőművész

„LÁTOMÁSOK”
címmű kiállításának megnyitójára

2014. szeptember 8-án, hétfőn, 18 órára.

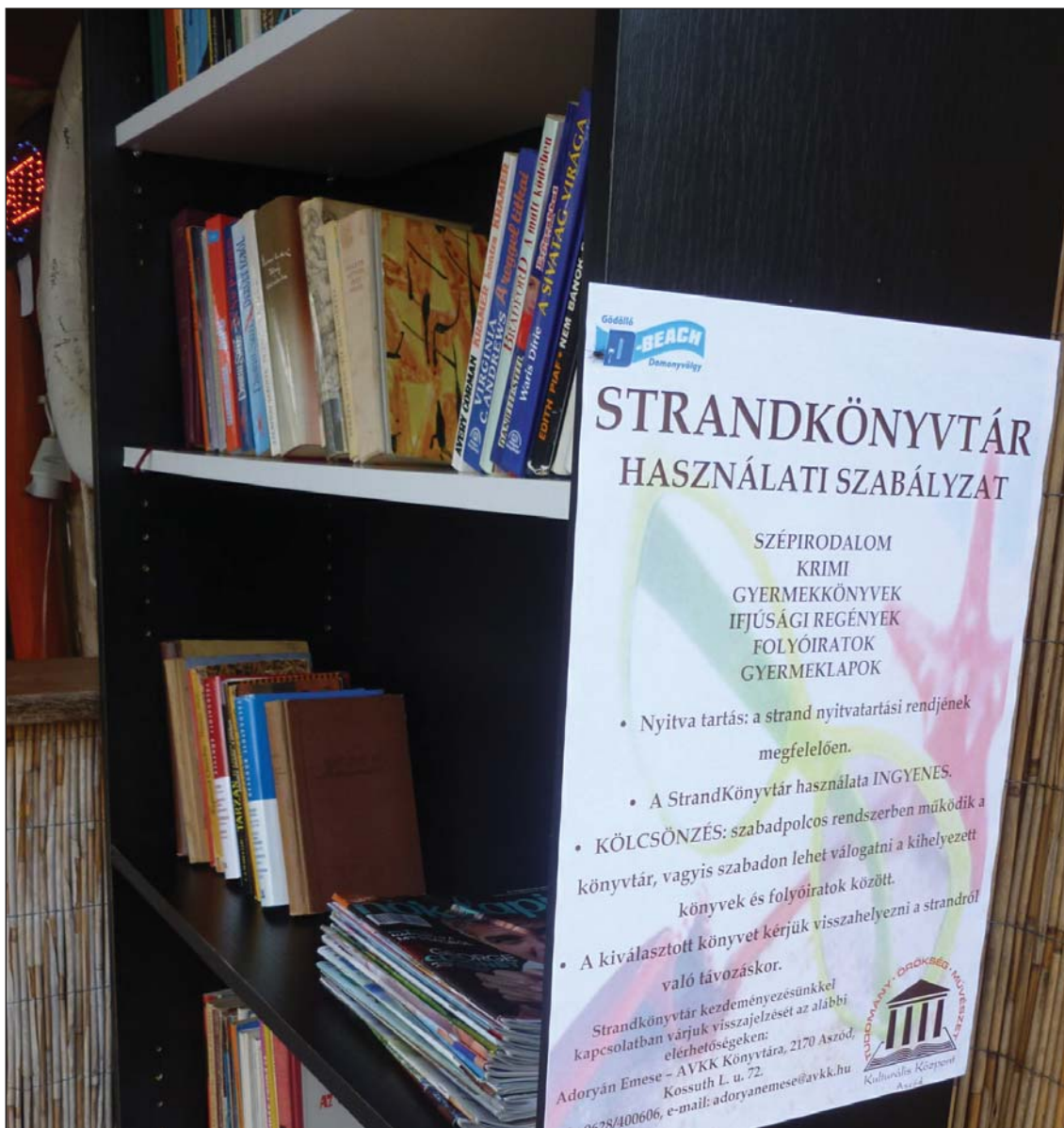
Kiállítást megnyitja:
Molnár Miklós
festőművész

Helyszín:
Budapest I. ker., Attila út 93., Ujhelyi Terem

„...az élet megismerésének személyes folyamatát kívánom megmutatni. Meglátásaim, megismeréseim, látomásaim fejlődési folyamatának jelenlegi lépcsőit szeretném a néző elé tárni, épp lépcsőváltásban. Ez tükröződik a teremben elhelyezett képeim két részre osztásában is.”

A kiállítás ingyenesen megtekinthető szeptember 1-jétől 26-ig,
hétköznap 9-18, hétvégén 10-16 óráig.
www.omgk.hu

MEGHÍVÓ

KÖNYVTÁRI LEVELEZŐ/LAP

XXVI. évf. 2014. 8. szám

Kiadja
az Informatikai és Könyvtári Szövetség

Felelős kiadó: Fodor Péter
Főszerkesztő: Fülöp Ágnes (afulopa@gmail.com)
Nyomdai előkészítés: Tóth János

Szerkesztőség:
1827 Budapest, Budavári Palota F épület
Tel./fax: 331-1398

Megjelenik évente tizenkétszer
A megrendelőknek befizetési csekket vagy számlát küldünk
Egy szám ára 520 Ft
Éves előfizetési díj áfával és postaköltséggel együtt 6200 Ft
Nyugdíjasoknak és könyvtár szakos hallgatóknak 2600 Ft
HU-ISSN 0865-1329

www.epa.oszk.hu/kl

Készült az Inkart Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Somogyi Sándorné